

УЛУУС БАҢЫЛЫГА БОЛУГУР НЭҢИЛИЭГЭР СЫРЫТТА

[illegible]

турдусар чадварлыг дэлгэцтэй илгэн системийн
тарш туйлан болгуурос көтөхүүлээ, онко
туох мнхалгалары көрсэлгэрүн
бынарыстылар. Бары объекттарга сүлдэны
түмүтэр, барыга онгохулуто диги
информацияны илгитилэр ээсрэн, ол
онгохуларын онгохулубатын аластохтор
бөбөрү көрөн ажархасоро. Үлгүнэр бөлөх
котельныйга сүлдэны олохтор уюна
тотилорассалар түмүктарын көрүтүр.

Ону тэг "Кустук" лагерь илүүтэйгээр
сүүлчтэй үүсэж лавны мэлтэстүүгэн тулган
ичлүүлэн орлогдугар ойлууд баарын
бэлтэглэлээр. Нэвчлэх ахуйлабын уонна
үлүүс үерэжн управлениетын салаааччыга
Г.В. Павлова сандаларын илүүтэйгээр. Лагерь
иниикитин илүүтэйгээр сайнчылга бусларын
ойлоон туран: "Үөрэх управлениета

үлгөз бөлгөөрү таскыбыттын
ыйыштыр, кылат юм халыбын
саналгылар. Манга нэһилик
сикхосторун ааттарга
нэһилик ботэрөөнөрүн
Сэбиэтин бөрөсөдүгүз Н.Г.
Мисайлов чогуу быһарылаах
бонуростары турдуора уонга
нэһилик инники дьылбатын,
уруккут ыа хаһайыстыбылар
өр кэмгөргө таһарылаахтык
үлүсхөт кэни буолун турар, бөрү
туһалаах сүбэлэри-амалары
бкөрд, бэйэтин саналын
үлүсхөт. Улус баһалыа А.Г.

Ноговицын, Р.И. Константин ололбут дыгын музей онорото үлдэхэин этгэ.

[illegible][illegible]

Семён ЖЕНДРИНСКИЙ

кытты ылаах
успай жонкшин
ыспайан үлүнн
сапайан", - диген
улус баһыыта
сорулахтаата.
Манна анардас
дыа эрэ
тутуутунан
үлүһүйбэккэ,
оһор тух
туһалаах
булуохтаадын,
интэр, ойдотөр
үлүнн орутун
ону таһынан оро
таһыра кэлөр

гэр нэгжээсээх буларын хэвчлээр яна үүдэй бэрлээх онгодуларын ийд.Саналар эбит бууллох, улуус салаалтаа илнэн "Радость" уонна музыкальнай овуула дэлгэлээр илнэн сүүл-соруу туруор, салалтаа концепция ылынн үлүс-хэмсээр кыахтаналарыг өйбүл буулбутун бэлтэннэг.

Үсүлүгүн, улууска биір улахан халыкыбызга "Мыңжылга" ТХПК үлгүн каменин уюну уюсайлап ишеним көп пазан халыкыбыздын ичкө ыракан түзөнөргөз токтоон астылар. Бас Кубзай баһыяныгыр сындыа кениттеп, улуус баһыяга тустаа үлүннөргөз итбестери туоратыаа соруудагыр, ирбөннөри туурааа.

Төрдүнүн, элчил сайын ыгмалыкташк.
Социалистический Улз Геройа РИ.
Константинов 120 сылын туулар үбүрүйдө
ынааулар тэрийер туунан боптуруш
корулур. Ынаахтыр түндүгэр сайыа

Улуу Кыайыы 75 сылынан

ЧУРАПЧЫЛАР, ДЬОППУОНЬУЙА СЭРИИТИГЭР КЫТТЫЫЛАРА

Ага дайду сэрнэгт баян туршлага, 1943 сүүлчээр Төгрөгн цэвэрлэж, Үс Улуу дэргэд Ага байхалын мустин муниах тэрийн-дэг: Сэбиэскэй Союустан И.В. Дзюгануунай-Спани, Англигтан И. Червиш, Америкс хайбулуктаах илтэгийн В. Рузвельт, Сүүн кэ-стийн хэлнэгтэй: "Сэбиэскэй сойуу, сэрнэгн сүдхалбэг мунгарис-сэбиэскэй Дзюгануунайга саба түһүхтэсэгт", дэсн сүүлчээрнэгт тэтгэлэр. Ити Үс держана байхлыктара, 1945 сыл Ялтага мустууларьгар, Сэбиэскэй сойууе Германия фашизмын клайбытын кэннэ, үс мый илнэгн Дюппуонуйага саба түһүхтэсэгн туһунан быһаарбыгтара. Ити эхилэрин, 1945 сыл Поджамнаады мам ийынаады түмсүүлэрингэр сурукка-билэрэн туран соруухалбыгтара. Ити сөр-рон, Германияны утары сэрнэгсэгт сөр-онин дэсн айнаабыгтара. Сэрнэг сэбир-инэс таһымлыгта. 1945 сыл атырдыа күнүгэр, Сэбиэскэй Сойуус Ды-бырабыгталыстыбатыгар соруудаы сэрнэгн саба түһэр туһунан биллэрбн-сатын сэрнэг, икки сэрнэгн муоратаады ф-атырдыах мыйн 9 күнүгэр, сар Дюппуонуйа кыраныссыгтар киирбиг-кылаабынай хамаандаааччытын, Сойуус маршала А.М. Васильевскэй ан-кэмнэг дээрн сир-сир аайыттан, Чита уо-Дасанга тийнэ, кырдыаас 50 саастарьгар саллааттар Илнэгн кыраныссыны турбугтара. Холобура, Одьлуун нэг-Старостин Григорий Федорович, 1898 сыл (47 сааһыгар) Кыһыл армийаа ыгырыл-синнэгн кэсн Илнэгн кыраныссыны

Алгырдах ийхэн 9 күнүгээр, сарсардаа эрдэгтэн, Чита уобалаһыггар турбут сэриниһигтэр, Аргунь өрүхү туорааннар, Хайылар куорат диэки уонна Монголия сиринэн Джамалунгума кириэппэһинэн кимэн киир-биһтэр. Хайылар куораты дьоннуунар, Кытай уонна Манчжуриин олохтоохторун хомуйталаан ажалланнар, уон сыл устата сүдү улахан кириэппэһи туттарбытта-ры биллэр. Кириэппэс тутуллан бүтүүтүн састана, үэздүн сылдьан тымннаах өрдүбүт кытайдары бары-ларын ытыалаан хэбислэтэр. Онон кириэппэһи тутуусуот биир да тымннаах түөһү хаалбатах.

Сэбизскэй сэринилэр кимэн кирииллэритэр,
Куантунскэй аармыйа сэриниллэртэр кыайан утарсы-

туораабыгтара. Сохуруу эгэринэн, истиэбинэн сатыы айаннаабыт сэриниһиттэр күн уотун сыралланыттан, иһэр уулара суох буолан, хааман иһэн, буулдьанан табыллыбыт курдук, охтон туһэллэрэ. Ону бииргэ хааман иһэр саллааттар ойвоҥ туруоран, араас ныманы туһанан тыын киллэрэллэрэ. Дьоппуоннаах куруүүлэрингэр, сорох күүлэри дьааттаан кэбиһэр буолууннар, саллааттар түбэһиэх ууну иһэллэр бобуллара. Биһрдэ эмэ уулаах буочукаахх массымманы ажаллаахтарына, уочараттаан, курууска ууга тиксэн, тыын киллэринэллэрэ. Ити икки сиринэн эрэ наар айаннааһын буолбатах. Айаннаан иһэн, тоһуйа сытар дьоппуон саллааттарын кытары быстах кэмтэ сэринилээн ыллалара. Дьоппуоннар кыра бөлөхүтүн сылдьан табыгастаах сиргэ уонна түүнүн өмүтүннэрэн саба түһэ-түһэ куотан хаалаллара. Киниэх хайатын туораан сылайан, эстэн-быстан сымманыа сытан угуйан хаалбыт саллааттарга, дьоппуоннар тыаһа суох кэлэнгэр, барыларын быһаҕынан батырыта түһэн, эбэтэр кэйгилтэлээн кэбиһэллэрэ. Табыгастаах сирдэргэ симиэртинниктэр (хамикадзелар) тимир ниллээс быада кэлгиллэн олорон, утары хааман иһэр Сэбиэскэй саллааттары бөлүмүгө уотунан тибириннэллэрэ. Онуоха билиҥи саллааттарбыт кэниинэн эргийэ тийиэниэр, ол симиэртинниктэ саба түһөн өлөрөллөр. Квантунскай аармыйа бойобуой тэхникниктэ даҕаны, танката, буускага сэбиэскэй тэхникниктэ тийибэт мөлгөх этэ. Иһикэ тынан, атырдыах ыйын 14 күнүгэр, Дьоппуоньуйа бырабыыталыстыбата капитуляцияны билсэрэр туһунан дьаһал таһаарбытын, сэринилээ сылдьар Квантунскай аармыйа сэриниһиттэрэ ылымма-тахтара. Квантунскай аармыйа ыстааба бөөлүбүт

Чанчун куорат ылыллыбыта. Ол курдук сатыы сэринлэр икки туһайыһынан уонна муоратаабы фотилиялар улахан утарсыыны көрсүбөккэ илчиллэрин дэски айаһаабыттара, Балаан мыйы 2 күнүгэр Сэбиэскэй сэриилэр муора бизрэгэр тахсыбыттара. Квантуонскай армияа баһаам элбэк саллааттара билиэн ылыллыбыттара уонна сэрингэ олбүттэрэ. Онон ити күн Дьопуоньуйа бырабыһталыстыбата, Сэбиэскэй Сойуустуун сааттаах капитуляцияа илин баттаабыта. Ити күн, 1939 сыллааха атырдьах ыйыгар Адольф Гитлерынан садаламыт II-с Аан дойдун Улуу сэрингэ түмүктэммитэ. Балаан мыйы 3 күнүгэр Сэбиэскэй Сойууска, II-с Аан Дойду сэринтин кыйыһаах күнүгүн, бырааһынньыгынан биллэрлибитэ. Бу сэрингэ, Саха сириг саллааттарыттан 200-тэн тахса киһи өлбүтэ. Биир дойдулаахтарбытыттан 5 киһи суорума суолламмыта. Ол курдук, Хадаар нэһилиэгиттэн Тимофеев Иван Петрович сыйаһырынан сулууспалаабыта. Хайаларга биир суопка үрлүгэр сэрингэ сытан снарядка икки атабын быһа тэптэрбитэ. Ол да буоллар, собоһоһун хаалан баран, сымлла сылдьан суопкара тахса сатыыр дьопуоннары ытыалаабыта. Собоһо буолан, саба сүүрэн тахсар дьопуон саллааттарыг кыйан тохтоппотоһо, өрө ыттан тахсан Тимофеевы быһаһынан кыйыбыттара. Ыраахтан өлөр хаһыгыттан табыастарыта, Чурапчыттан сылдьар Пудов Баһадай, Аччабар нэһилиэгин киһитэ истибит этэ. Одьулуунтан - Дидоров Василий Феофанович, Кытаанахтан - Гоголев Дмитрий Дмитриевич, Алаҕартан - Сивцев Яков Петрович, Болтонготтон - Бетюнов Константин Иванович бу дьон Дьопуоньуйа сэриилэртэн төннүбэтэхтэрэ.

Чурагчигтан 202 саяагт бу сэрингэ кытгыны ылбыта. Фашисткэй Германияны утары сэринлэспит Сэбизскэй сэринлэр киһи, тэхиникэ, сэрин сэбин өттүнэн милитаристическэй Дьолпуоньуйаны балай да баһыйар буолан, сэрин айдахс күнүгүн түмүктэммитэ. Ити да урдунан, дьолпуоннар сүрэххэ бэриниилээх саллаат буолаллара биһиги дьоммутун улаханник сөхтөрбүтэ. Туох баалларынан, кыахтарынан, сатабылларынан утарсан баһыйтарбыттара дьун ахтылар.

И.М. Павлов

Аба Дойду Удүү сэринтийн бэтэрлэнэ.

НГАУ-ТЫ КЫТТА ДУОГАБАР ТҮҢЭРИСТИБИТ.

Бу дьыл атырдыах ыйын 8 күнүгэр «Аграрный техникум» дириэктэрэ А.А. Попов уонна бу ыстатыйа автору методист М.В. Макаров Новосибирский куоракка тийэн, НГАУ (Новосибирский государственный аграрный университет) сүлүсүтүмү кытта көрсөн, биһигэ үлэстээһин туһунан дуогабар түһэристибит.

НГАУ 1936 сыллаахха аһыллыбыт (1991 сылга диэри институт) 12 тыһыынча устудьуон үөрэнэр, 800 преподаватель үлэтир, 7 факультетынан тыа хаһаайыстыбатыгар сыһыаннаах 38 араас идэлэри биһигэ Сибиргэ уонна Уһук Илингэ саамай улахан аграрнай университет. Таарыччы аһыннаахха, бу үөрэх кыһатын өрдөөбүтэ СӨ Ил Дархана Е.А. Борисов, урукку тыа хаһаайыстыбатын министриэ А.И. Степанов уо.д.а. Саха сириттэн элбэх дьон бүтэрбиттэр.

Дуогабары илти баттаһыа университет өттүттэн ректор А.С. Денисов, научнай үлэстэ уонна

норуоттар икки ардыларынааһы сыһыаннаһыларга проректор А.В. Шинделов, экономика салаатын проректора С.Х. Вышегуров уонна эбии профессиональнай үөрэхтээһингэ проректор-директор В.И. Паршиков кытыннылар.

Дуогабар ис хоһоонугар университет өттүттэн Техникум үөрэтэр былаан-

нарыгар, программаларыгар экспертизаны ыһтыы, үөрэхтэ уонна научнай-методическай үлэстэ, преподавателлэр идэлэрин үрдэттигэ, научнай-методическай литературанан хааччыйыага көмөнү оноруу уо.д.а. пууннар киирдилэр. Ол кэннэ саамай практическай көмөлөөбө- Техникуму ситиһиниһээтиг бүтэрбит устудь-

уоннары тустаах идэлэринэн 1-гы курска, эбэтэр араастаһыытыларын туттардаһтарына, быһа 3-с курска быһа ыларга сөбүлэстилэр.

Техникум өттүттэн специалистары бэлэмнииргэ үөрэх программаларын кыттыһан онорорго, наада бусулаһыа, университет преподавателлэрин ыһтыран эбии үөрэх ыһтытарарга, Техникум учууталларын, маастарларын НГАУ-га ыһтан идэлэрин үрдэтэргэ, бары өттүтүн хардарыа көмөлөсүһэргэ диэн илти баттанна.

Мань таһынан, «Аграрный техникум» былырыын ДБТХА-ны кытта эмиэ маньык, устудьуоннары быһа үөрэхтэ ыһыы туһунан дуогабары оностубута. Ити курдук Техникуммут сибээһэ кэннир, устудьуоннар салгыы үөрэнэллэригэр бары усулуобуйаны тэрийэр.

М.В. МАКАРОВ-Аграрнай техникум методиста

ЧУРАПЧИНСКАЯ ТЕРРИТОРИАЛЬНАЯ ИЗБИРАТЕЛЬНАЯ КОМИССИЯ

РЕШЕНИЕ № 27/1-2

27 августа 2015 года

О включении в основной состав из резервного состава участковых избирательных комиссий № 667, 668, 669, 672

1. Рассмотрены кандидатуры для назначения членами участковой избирательной комиссии с правом решающего голоса из резервного состава участковых избирательных комиссий Чурапчинского улуса № 667, 668, 669, 672 в соответствии с пунктом 7 статьи 28 Федерального закона «Об основных гарантиях избирательных прав и права на участие в референдуме граждан Российской Федерации» Чурапчинская территориальная избирательная комиссия р е ш а е т:

1. Назначить членами участковой избирательной комиссии с правом решающего голоса из резервного состава:

- 1.1. Соловьевской участковой избирательной комиссии № 667, Алексею Елугу Михайловичу, 1988 года рождения, средним специальным образованием, социальным работником ГКУ РС(Я) «Чурапчинское управление социальной защиты населения и труда при министерстве труда и социального развития РС(Я)».
- 1.2. Хахыяхской участковой избирательной комиссии № 668, Федорову Варвару Кононовну, 1978 года рождения, средним специальным образованием, учителем МБОУ «Хахыяхская начальная школа – детский сад».
- 1.3. Усун-Кюельской участковой избирательной комиссии № 669, Никифорову Надежду Афанасьевну, 1978 года рождения, средним специальным образованием, воспитателем МБДОУ ЦРР д/с «Сулусчаан».
- 1.4. Боринской участковой избирательной комиссии № 672, Софронову Евакию Артемьевну, 1971 года рождения, средним общим образованием, сторожа-охранника МБОУ «Боринская начальная школа детского сада».

2. Направить настоящее решение в Центральную избирательную комиссию Республики Саха (Якутия).
3. Опубликовать настоящее решение в газете «Сана Олох».

ЧУРАПЧИНСКАЯ ТЕРРИТОРИАЛЬНАЯ ИЗБИРАТЕЛЬНАЯ КОМИССИЯ

РЕШЕНИЕ № 27/1-3

27 августа 2015 года

О назначении председателя УИК № 668

1. Рассмотрены кандидатуры для назначения председателем участковых избирательных комиссий Чурапчинского улуса, в соответствии с пунктом 7 статьи 28 Федерального закона «Об основных гарантиях избирательных прав и права на участие в референдуме граждан Российской Федерации» Чурапчинская территориальная избирательная комиссия р е ш а е т:

1. Назначить председателями участковых избирательных комиссий:

- 1.1. Хахыяхской участковой избирательной комиссии № 668 Федорову Варвару Кононовну, 1978 года рождения, со средним профессиональным образованием, учителем МБОУ «Хахыяхская начальная школа – детский сад».
2. Вновь назначенному председателю участковой избирательной комиссии № 668 созвать организационное заседание соответствующих участковых избирательных комиссий не позднее 31 августа 2015 года.
3. Направить настоящее решение в Центральную избирательную комиссию Республики Саха (Якутия).
4. Опубликовать настоящее решение в газете «Сана Олох».

Председатель территориальной избирательной комиссии: Е.И. Дамылов

Секретарь территориальной избирательной комиссии: М.Т. Маркова

2015- Россияда литература сыла

ОСТУОРУЙА АЛЫПТААХ ДОЙДУТУГАР...

Хас биһиги оҕо кыра сылдьан остуоруйаны сөбүлээн истэр, көрөр, ааҕар. Остуоруйаттан ситтэрэн, кинигэстэ истэригэ үөскээн, ааҕыы умсугуһаһыттар ыһтылар. «Биһиги» кыһа оҕону сыһыата таарыйа, остуоруйа кинигэлэрин өрүү бачааһыттан таһаарар.

ОСТУОРУЙА
ОСТУОРУЙА
ОСТУОРУЙА

Кырачааннарга Иван Мигалкин «Куоска уонна кутуйах», «Ийэ уонна алаа мөгүс» остуоруйаларын пазл (хомулук) лоскуйаара кыргыттан биэрлэлэр. Оҕо остуоруйа дьоруойдарын хомуйан, толкуйдаан, айаан-тутан таһаарарга үөрэнэр. Бу халыт хоргоһон кинигэ ураты онотуута дьон сума курдук туттааһаах, оҕо ханна баҕарар тутта сылдьан оонньууругар, ааҕарыгар табыгастаах.

Евакия Иринева, Альбина Борисова «Нүргүн дыктиттэх сырдылар» дьон остуоруйаларыгар ситтискэ үөрэнэр Нүргүн этэтэ күүсэ тыһаан хааларыт таһынан сүтэрэн, аһын эйгэр аһын аһыһан, дыктиттэхкэ сырдыга түбэспитин оҕолорго тутан кытта умсугуйа ааҕаһыттар Гарри Поттер курдук саха нүргүн уола аһы-хомуһуну туттан, аһаах таас хаһаайына араас албаска да киирдэр, аһаах санаатын ыһыттыһаа, уһааһыта киирэн биэрлэлэр аһааһына сөхтөрөр. Кинигэ тыһыһаах курдук дьордүөн ойуута-бичигэ оҕолору остуоруйа аһыһаах дойдутугар ситтэн киирэр.

Умсугура «Чуораанчык уу дойдутугар» дьон улахан кээмэйлээх остуоруйа кинигэлэргэ сүрүн герой, тыһаах-остөөх чоһуу уол Чуораанчык мүүһүргэннээх сырдыларга киирдилэр. Орто саастаах оҕолорго бу остуоруйаны аһа оһорон, уу оһоһоһор Маҕада үһү дойдута, Аһын Хара Аһын Дарбыһаа о.д.а. сиргэ сылдьаһаа.

Аһааһыт оҕо суруйааччыта Николай Носов «Билбэтчэй ыһа ыһыгар» остуоруйатын

сахалык тыһааһыттар кырачаан Билбэтчэй уол дойдутугар кытта ыһа көтүүтүн таһынан, истэриһиннээх соруудаһтар, хордүүс таһаарыһтар, оҕо бачааһа аһааһыттар сүдүгү ырыһаһтар кинигэни сэрэгэһиттэн биэрлэлэр.

Россияда Литература сылын чоройтотон нуучча улуу суруйааччыта Лев Толстой «Оңоһорхон» дьон остуоруйаларыгар, үтүлүтүт, күүсүннэрлээх кинигэстэ таһыста. Бу кинигэ аһын кыһаас оҕо аһааһыттар аһаан улахан буукубалаах, дьордүөн, чааһыһай ойуулаах. Туһаһыт эйгэ, кыһыт-сүөл нөһүгө суруйааччы кырачаан аһааһытты үтүлүттэн мөкүнү араарарга, дьонго сайаһас, аһаах саһааһаах буоларга үөрэтэр.

«Чуораанчык» суруйааччыта биһиги кинигэ дьон саһааһыттан икки тыһыһаан «Эрбөк-сэрбөк» уонна «Забава» аһын кыһаас оҕолору соруудаһтар, оонньуулар, таһаарыһтар кинигэ биһиги өттө сахалык, тирэ туттаах – нууччалык. Аһаас таһаарыһтар, сэрэг оонньуулар, сөһүн соруудаһтар, кыргыттарга кумааһыттан кыһааһтар, таһаарыһтар куукула, «Билли аартыһыһа» умсугутуулаах остуоруйа оонньуута оҕолор иһтэн күүсүннэр туһааһыттык аһаарыһыттар көмөлөһүө.

Орто уонна улахан саастаах оҕолорго Дмитрий Собакин «Айыһа кыһаһыт» кинигэлэргэ кини уонна айыһа быһыһаһ ситимнээхтэһин, төрөөбүт дойдубут күүс көтүүтүн, айыһа маһаһаах кыһаһыттар-көтөрлөрүн туһунан күүсүннэр киирдилэр. Уус-уран хомоһой тыһыһаа суруйааччытатт күүсүннэр оҕону туһаһыт айыһаһыттар харыстаһыһааһыттык сыһыһаһааһа, сирдээх майыһа, үйэһээх үлэһээ иһтэр-үөрэтэр соруудаһааһтар.

Марияна Тыртыкова

Үбүлгөйдээх биир дөйдулаахтарбыт

ҮТҮӨ КИҢИ, ҮЛЭҢИТ БЭРДЭ.

Тыя сирэ барыхсан дыһун мааны
үлөһиг дьонноругар тирэҕэрин үтөр
сайдыр. Быха сүөлүгэ, сыһыга
кыһамны уурулан көрүлөр
буолларына эрэ, хаһаайкытабыа
кодүүстэх дохоту үтэн бээр
аналлах. Онон тыя хаһаайкыбатын
происхождествотын ситимин сүрүн
быһаарыйлаах зөгөнөтэ сүөлү
көрөөччүлөр, манньыксыттар,
сыһыһыттар буоллар. Онук дьон
эллээһиһтэхпиз бэйэлэрин үлөһигэр
не дууһаарман ылдьан үлөһигэр
буолахарына, хаһаайкыты турукта-
ах буолари саарбахтаммыт.

Болгуур илхилигээр олохгүйн, дэнд – урт тэргэн, илхилигээр сүүлх илхилигээр биир бастыг үлхит булга угаарьлан – хатарьлан тахсыбыт килингэн Николай Егорович Засаров буолар. Олох элэр эргэнтэн саха төрт дэргэст – ынах сүүлх илхитин өрө тутан, илхитин араарбака үлхтэн кэлтө.

Николай Егорович Мырылаба 1960 сүүл-
лаахха Захаровтар днээ жүргүнжүртүр
төрүс ошонон күн сириң көрөр. Агаң
Егор Дмитриевич Захаров илхүүс сурук-
суга этэ. Ийэтэ Елена Филипповна.
Захарова оскуолаба остуораастыра,
илхүүс үлүстүр сүлү көрүүтүзүр
үлүниир. Николай элэтэ Миңгэрой
Сахаарал бэйэтэ Толгой киһитэ. Төрүт
олукторо - Хомугутта алааһа. Киин суултан
чугас олуктоох буолан, гражданскай сэрии
днээххэннүр кыһарыттаран, Миңгэрой
Сахааралтаах Мырылаба таайдырлар
көһөргө күһэлибилтэр. Егор Дмитриевич
уонна Елена Филипповна барыта алта
оҕолоннолор. Оччотобу күм ирдэбиллээн
биччигатарын үлүс сыйабаас гына нигэл-
лэччэ.

Калин Захаровтар Мырьлагтан Хомтобо Диринээр кoнoн кeтyлeтeр. Кыра Коля oннo бaстaкы кылaскa yopoнг кyиpэp. Дирин oртo oскyлaтын oргyйaр oлoбoр yнaapылaн, пoнeр, кoмcoмoл cырдык yрaлaх тaлыннaн итгpингeн oскyлaнa бyтэpэp. Oччoлopгo бapылa yс кылaшынaн, oскyлaнa 65 oбo бyлaн бyтэpэлeр. Николай бeшeтeн yчyгaлын Иван Eгopoвич Захаровы иcтинник cанькy, aктaр. Oл кyрдyк, Иван Eгopoвич бaлный бopдe, 100 мигтэpэвэ cүүpүгэp pекopдcмeн, ычaтaы иcтингe, cпopт cайдьылыгaр yлaхaн yгyлoлoх кyли бyсaлaдa. Кини тaкaйылытнaн Николай oртo диcтaнцaлaртa cүүpэн, oрoйoлoнтa apac кyрoктэpгe cитинийтeкcтик кытгaрa, oнy тaлынaн элэp кyлини cпopт итэp – yopoтэp cултaтa yлaхaн cытaдa. Уyс-ypaн кopүүлэpгe эмнe Николай aстылбaн-идьcик кытгaрa, элбэх юнcиeр, тyрyopуу cолбилyтaт кoлyдaтeччиги бyсaрa.

Оскулаланы бүтэртээ, оройуон комиссо-
мол-скай тэрилтэтин сэкиретээрэ Н.Н.
Холостанов лугека туттарал, Николай
Захаров тыа халһаайыстыбатын
производстволар үдэлэни барар. Ити
1977 сыллаахха этэ. Эрилик Эрнстий
аатынан соххоз киэҥ далааһыннаах
үлэтигэр кылтыһаа, ээр киһи үлөҕө эри-
лэн — мускулнаа, ийилээн — таһаайылан
барар. Сайылын оҕо үлөһөт, ити сыл
“Лампа” ферматтар бороон көрүүгүр
аланар. Оҕо оскулара үөрэнэ сылдан,
оробул күннэргэ убайылар Афанасийга
тийсэн борооску көрүүгүр кемелөһөр.
Оччолорго Афанасий 40 борооскуну
көрөр, 500 дилитрэ көмэйгөх буочука
коопһорбо буһаран бирбиттэрин баһан
борооскуларын аһаталлара. Николай
уһуоскулан кыра буолла, түгээн баһыа,
ол буочукага олоһу киһи халара эбигэ
үһү. Бидэрэһиэн сып — сап баһаа,
буочукаһтан ойон тахсан, эби аһылыгы
көтөһэ турар борооскуларыгар тийэрэ.
Туттуулаах — халтыһаах буолла, убайа
олус хайтыһа, улахан
коммөлөһөһүтүн ааһынара. Оһон
балаһаа уопуттаах ээр киһи “Лампа”
ферматтан дыһун үлөһөх коллективтар
сидэрбэтэ. Сүһүгэ сыстаҕас уол,
эһилиги сылыгар аһатыһан Халаны
үрөххө субан сүһү көрүүгүр кыстыы

бар. Тархасантар дүн саастах ыяллары кытта барыта 100 тобон сыйлаарыахтаахтара. Эдэр киһилэр, сүтэр — көтөдөр уоллара Николай буоллага. Онон ыарахан үгү үлэ эдэр киһини тургутан көрбүтэ да, кыһыгыас уол ыарыраппаахка — тас үлүкэ ыраас, түргэн туттулуулаах буолан биэрбүтэ.

Ол сүүл 15 таяагас тороон кыстык дьонун үөрдүбүтэ. Үүтүтүнн арыылаан, сүөгэйдээн айахтарыгар эбиник опогостолоро. Ол эрэрин үөрүүлэрэ уһаабаарда. “Абылааһын” дьон охуулыттан 15 шайрой биин күн бары охубуттара. Эдэр күнн оччалорого байбэз бүөбөйдээн илдьэ сылдьыбыт маанытаах шайройдэрин аһааш ытаабытын, билигин да олус хоргутан көпснир. Бу түтүн кэллн, Николлай ветеринар үөрөхүр барыһыгар олук буолбута.

Ийн дийдуга ыглык нэс толоруу, гармынга барыл нэмэ үүмүгэ. 1979 сыллаахха Николай Сэбиэскай Армия кукастигэр киирэн Монголига Чойор дин станцига баар сибос гарнизонтар түбүлөр. Буолар да эби: Түөрт эрэ саха баарыгтан тордуон повариянан

сүүдэлчлэлээр. Чурагч, Үйлдэ Бүлэг, Сүлээр, Киригс Халдхайм уулстараа ослонбуойу бас билэн, армин сүүлара биллбэжээ ааһуллар. Никслай манга эмнэ бастыгчтар ахсаанларыгтар күүрсэр, Иккис сүүлгтар ефрейтор буолша, ослонбуойу аналланыгыннан - шеф поварынан аанар. Ончолорго 50 ослонбуой, ол эбэтэр 256 турик хамнастаах буолара эбитэ үһү. Бэрэ сулуусалаабылтын кэлин аттыгтар солугуу, биссыйара исталтор.

1981 сүүлэхдээ армийн тэнгээг ахлыгт курдук эмгэ сүлхү, борооску хорүүтүгүз үтэлнir. Кэли үлүс салгылар ветеринар ислүгүз үрөнөр. Холгосолор Нутгара үрүгэр сүбан сүлхүну таагаран көрө сүлхүлүгүтгаштар. Николай илэн сүлхү онго наставингылаз, старшайлэн үтэлнir. Кэли, үчүгэй үлүсхэ ычаны биригдэлнirгэ тийгэ үрүтэлнir. Очолорго салалданын үтэлнir Петр Кожурон, Николайг олус хайгылар, оруу холбог тултара эбигэ үлү.

Этэр киши ыал буолар юмун мучу
туппат. Ол курдук Мындабаайыга
дискотка Гермогеноитар дыһун — машины

Билгал кыластарын Дария Николаевнаны кытта сүрөктөрүн жолбоон, тапталарын бигергезген ыал булаллар. Билигин 7 озо тапталлаах ийбег, аяла, 8 сөн ытык — мааны эббег, элбег булан, ниллик биир биге туруктаах ыала деген, дүө туттан, бур — бур буруу таааран алоорлор. Олсюр ааларын курдук үлөү сыстадастары үрдөр. Николай ууналарын булуурга улуйан: “Билигин сая туппакса кус сиимен,” деген аспынар. Ыал дьон бииргез сир аспыларын, айылдаа сымдааларын слус собулуштор.

Никлай ыал буолан, 1988 сыллааха "Миндаавайы" сойхоска үлэһитигин кэлэр. Эмиэ субан сүөһү көрүүтүгэр сылдьар, "нигэнсий" уотуга улууска биһиги баспыг көрдөрүүнү ситтһөр. Ол курдук кыстык ыйдарыгар борооскулара 191 килтэзэ тийэ эбиллэллэрэ. Сүөһүнү көрүү сыраттан эрэ буолбакка билиигэ, наукага оловуруттан эмиэ тутулуқтаабын, баччаларга биэ ойдөөбүт киһи, иттиник ситиһилэр кэлиилэрин быһаарар.

Сойууспут
Ыһылтан, олохпут
укулаага тосту уларыян, бааһынай
хаһаайыстыбалар тэрилэр кэмнэрэ
үүммүгэ. Николай уолна Дария Захаровтар
эбһийдэригэр "Чаран" бааһын
хаһаайыстыбада Мария Константиновна
Лукомцевада сыстан хаһаайыстыба биир
тутаах дьонно буолбуттара. Мари
Константиновна идишкэн учуонай
зоотехник буолан уолна сүөлү көрүүтүгэ
үлөлэббит-хамсаабыт килби кэн
уолбуттаах Николайдыын көрүүтүгэ биэр
буолан, ылаах сүөлүнү илтигэс боруода
туткарарыла эибэи быһаарарын тутан
болбоомтобо ыһылтатара. Ол да иһин
буолуо, кырыамчык үлтөөх хаһаайыстыба
эбии аһылыгы дэгэйдик онгорботор
даһаны, үүтүтэрин ыама куруутун үрдүгэ
сүөлүдэрин боруодаһыттан тутулуктаах.
"Саппаас от" дьон Амма кыһылын биір
мааныһаах сиригэр сайылык тэрииммитэ-
рэ, салтыы кыстык хотоннору тутан,
сүөлүдэрин онно кыстагаллар. Оттуур сир-
дөрө чулаас буолан онно беаа тэрийиллэр
олус көдүүстөөк буолбута көстөр.
Куһаҕана дьон бааһына сирдэрэ олох
тэйнэччи сылар. Онон эбии аһылыгы
бөлөмһөнһиннэ уустуктары көрсөллөр.
Николай эбии аһылык тэрийиһэ баҕата
эрдэттэн улахан. Онон ити болпурсоска
куруутун салыһын туруорсар.

Амма энэр толгийрой тороолуно уустук
баланыннанан бугара. Маана "Чаран"
хаһаайыстыба учуонайлары кытта
устуһон, чулаан ветеринарий наука
докторын Илья Спиридонович
Претьяковтын билсһон, элбэх анаалыс,
ырыттын кэннигтэн "Е-Селен" уонна
"Селемак" дигн препараттары адалан
туһаммыһан барбытара. Николай
бэйгэ ити препараттар олус
туһалаастарын, эмтэһини тута дыйан,
төрүүх төрөлхөй бугарын бэлэтиир.
Илья Спиридоновичка куруук максат
туһалларын эрэ аныыр. Аны аҕыйах
сыһаабыта Нам Аныууттан австрийсай
олус борооскуну адалан боруода кылаһын
уларыттытара. Ынахтара симмептал
буган төрүөхтэро олус үчүгэй бугубута.
Николайрой төрүүлэригэр улахагубата
бастаан сэрэхсэдийинни үөсөһүгэ ээри,
ынахтара бары эттэһэ төрөөн
хаһаайыстыба дыоно боркө үөрбүтүтэ.
Николай кэлиһини төрүүх борооскуларын
кайгыыр, үүтүтэх уонна эттэх
бугууһулар дигн бэлэтиир.

2013 сылтан Николай бааһынай
аһаайыстыбылтан тохтоон, сирин көрөн

опор. Ол да буудалар байзтнн сүснүлэрин көрөр - истэр. Төнө кыайарынан дьонутар куруутун сүз - ама буудал. Ол курдук быйыл улус үрдүнэн ынах кытараалына маассабай буудуутун комитэр, "Чаран" халгайыстыбалар ынахтара бары юрнэтэ төрүөбү биорбитэр. Онон, "Сүснүлэрим сүл тахсыылара этэнэтэ, үүт ышмын былаана туолан иһэр," - дигн астына кэспир.

Тыя хаазаайыс-белын туфунан көпсэтээс, Николай бастаган туран, дыгус хотонорунан сүөһүнү көрөн тэринилэи, агрокластер программатын бийиринирип элэр. "Билигин элэр ымаат олус мунан ысыйар курдук. Улгу-хамаасаа сүбэллэр, докумуснарын оноруга көмөлөһөр

бүслэр, ямчигтар да хаагайхьыгба тарион барыхсара этэ. Бүхүмэт, зоотехани, агрономия, ветеринария салааларыгар комплексной консультантлар огус наадалар. Бастаан олугун отордоххо, эгирдэр дүлэлиир кыахтаахтар,” – диир улаха уопуттаах тыа хаагайхьыгбатын эйгит биир бастын үлүһигэ. Улуу үрдүн эблэнэх кытарвааһынны осесменаторлар үлүһүрэ мөлтөбүтөн сыаналыыр. Бүрүс олустары аһыллаһан туолбоһон сыһыары нигини болгуруостара болкомтоһо ыһылыбаттарын этэр. Аһыһыны технологиянан сүөһүнү эмбрионуһун бодолыһыны огус сэнзорорун биллэрэр. –“Ити сана технология тыа сиригэр олохо киригиттэр “Чаран” хаагайхьыгба экспериментальнай пиллажа буолуон соол. Мин байэм, итиннэ чуо сыстан үлэһиһэм этэ,” – диэн саганы киһириниг бада санаһын этэр.

Николай Игоревич бүтүн Саха сирингэр суон сурахтаммыт, саха дыһоно олус оскулуон көрөр, иһэр коллективнарыгар баар. "Быара суохтар" театр туруорууларыгар сурун оруууларга оһоһуобута ыраатта. Олоҕ, хотто, сүөһү эйгитин кытта, театр, искусство эйгитин таба дьүөрөлөөн дууһатын сыһыанар, үгүс доннуун алтыһар. Ол курдук быйыл "Быара суохтар" улуу Кылайга баран күөдүйдөөн кэллэлэр. Салайааччыларыгар Мария Дьаһовскайга коллектив махтала улахан. Тьа дьонугар омок сирин көрөн кэллин улаар - хамнаска, айарга - тутарга эрчим, күүһү эбөр улахан буоллака.

Саха төрүт дьарылган оро тулут Николай Егорович бу ый 29 күнүгэр дойдуттар Мыйаадайыга 55 сааһан туонар үбүлүүнү бэлэтиэ. Чугас дыно, аймактара, биһэр алтыһар коллективын көрдөө, талааннаах артыыстарга күтү үтүө кэһини, бастың үлөһити, истини, үтүө саналаах доһордорун, аймактарын бөдөрүлүнээхтэрэ. Билиги эмис үтүө үлэһиттэргэ кэлтиһан Николай Егоровичка соһия киһи дымо көрсөннэр доруобуйаны, биэ туруту, дыһлоох олоху баһарыт. Ыа кэһитэ үлэһитэр умсугуһан туран олсар бугуһаһына сайдыы, үүнүү кэлэрэ эрбитис. Бэйэ дьыалатын таһтыһар, олтон тирөөр кэһи - инникиттөөк, кэскилтиөөк, дыһлоох.

Афанасий Захаров

